

*До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23*

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата юридичних наук, доцента

**Мануїлової Катерини Вікторівни на дисертацію Галата Владислава
Ігоровича на тему «Істотне порушення договору міжнародної купівлі-
продажу товарів», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 293 – міжнародне право**

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток міжнародної торгівлі, інтенсифікація транскордонних комерційних відносин та уніфікація правового регулювання договірних зобов'язань зумовлюють необхідність забезпечення ефективних механізмів захисту прав та законних інтересів учасників міжнародного комерційного обороту. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах нестабільності світових ринків, порушення глобальних ланцюгів постачання, зростання кількості міжнародних комерційних спорів та необхідності забезпечення єдності правозастосування положень Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року. За таких умов особливого значення набуває визначення критеріїв, за якими порушення договірного зобов'язання може бути визнане істотним, оскільки саме від цього залежить можливість застосування одного з найбільш ефективних способів захисту – розірвання договору.

Інститут істотного порушення договору посідає центральне місце у системі засобів правового захисту, передбачених Конвенцією 1980 року, оскільки забезпечує баланс між принципом стабільності договірних відносин

(*favor contractus*) та необхідністю ефективного захисту сторони, права якої були порушені. Водночас автономний характер понять, використаних у статті 25 Конвенції, неоднозначність їх тлумачення у міжнародній судовій та арбітражній практиці, а також відмінності між міжнародним і національним підходами до оцінки істотності порушення зумовлюють потребу у їх комплексному доктринальному осмисленні.

Отже, наукове дослідження інституту істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів відповідає сучасним потребам розвитку міжнародного приватного права, сприяє забезпеченню однакового тлумачення та застосування положень Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року, а також створює теоретичне підґрунтя для вдосконалення правового регулювання міжнародних комерційних відносин і практики вирішення транскордонних договірних спорів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертація виконана в рамках запланованих наукових тем Національного університету «Одеська юридична академія», а саме: «Правове та суспільне життя України в антропоцентричному вимірі в цифрову епоху» на 2021–2025 роки (номер державної реєстрації 0122U000266) та «Соціальна та політична стабільність у періоди воєнних дій та післявоєнної трансформації: правові, економічні, гуманітарні та технологічні можливості в цифрову епоху» на 2026–2030 роки; у рамках планів науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», а саме: «Міжнародне право та захист прав людини в цифрову епоху» на 2021–2025 роки та «Міжнародне право та захист прав людини в контексті інноваційних технологій: сучасний стан та напрями трансформації» на 2026–2030 роки.

Структура та зміст роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (319 найменувань).

У Вступі автором обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, яка знайшла свою конкретизацію у відповідних завданнях, визначено новизну отриманих результатів, їх наукове та практичне значення для розвитку науки міжнародного права. Визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наведено дані про апробацію результатів дослідження, наукові публікації здобувача.

Перший розділ дисертаційного дослідження – «Теоретичні засади дослідження істотного порушення договорів міжнародної купівлі-продажу» – присвячений формуванню теоретико-методологічного підґрунтя дослідження інституту істотного порушення договору в міжнародному приватному праві. У підрозділі 1.1. «Гене́за дослідження та становлення інституту істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів в міжнародному приватному праві» дисертантом послідовно висвітлено еволюцію наукових поглядів на сутність і правову природу істотного порушення договору, простежено процес становлення відповідного інституту в міжнародному приватному праві, визначено основні етапи його розвитку та місце в системі уніфікованого міжнародного торговельного права. У підрозділі 1.2. «Визначення істотного порушення у статті 25 Конвенції 1980 року» здійснено ґрунтовний аналіз положень статті 25 Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року, розкрито зміст юридичної конструкції істотного порушення договору, досліджено критерії визначення істотності порушення, особливості оцінки позбавлення сторони того, на що вона мала право розраховувати при укладенні договору, а також значення критерію передбачуваності негативних наслідків. У підрозділі 1.3. «Істотне порушення в інших міжнародних уніфікаційних документах» проведено порівняльно-

правовий аналіз регулювання відповідного інституту в інших міжнародних актах уніфікації приватного права, що дозволило виявити як спільні концептуальні засади, так і відмінності у нормативному закріпленні критеріїв істотного порушення договору. Таким чином, перший розділ формує належну теоретичну основу дисертаційного дослідження, забезпечуючи послідовний перехід від історико-доктринального аналізу до сучасного нормативного розуміння інституту істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів.

Другий розділ – «Поняття та види істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів» – присвячений комплексному дослідженню змісту, структури та різновидів істотного порушення договірних зобов'язань. У підрозділі 2.1. «Елементи, що формують конструкцію істотного порушення договору» дисертантом визначено основні елементи юридичної конструкції істотного порушення договору, проаналізовано взаємозв'язок між характером порушення, масштабом негативних наслідків для кредитора та можливістю досягнення мети договору. У підрозділі 2.2. «Істотне порушення у разі невиконання та прострочення виконання» досліджено особливості кваліфікації невиконання та прострочення виконання договірних обов'язків як істотного порушення, узагальнено підходи міжнародної судової й арбітражної практики до оцінки відповідних порушень. У підрозділі 2.3. «Істотне порушення у зв'язку з невідповідністю товару» проаналізовано критерії визначення невідповідності товару як підстави для визнання порушення істотним, досліджено вплив характеру недоліків товару, можливості їх усунення та втрати договірної цінності для покупця на правову кваліфікацію порушення. Отже, другий розділ є логічним продовженням теоретичних положень першого розділу та забезпечує комплексне розкриття юридичного змісту інституту істотного порушення договору через аналіз його конструктивних елементів і найбільш поширених форм прояву.

Третій розділ – «Правові наслідки істотного порушення договору» – присвячений дослідженню механізму реалізації прав сторін у разі встановлення істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів. У підрозділі 3.1. «Розірвання договору за Конвенцією 1980 року та іншими міжнародними актами у разі істотного порушення» проаналізовано матеріально-правові підстави та порядок розірвання договору, а також особливості правового регулювання цього питання у міжнародних уніфікаційних документах. У підрозділі 3.2. «Правила повідомлення сторони, що допустила істотне порушення» досліджено юридичне значення повідомлення про розірвання договору, вимоги до його змісту, форми та строків направлення. У підрозділі 3.3. «Розумний строк для розірвання договору в різних міжнародно-правових документах» автором розкрито зміст категорії «розумний строк», визначено критерії його встановлення та особливості застосування у практиці міжнародного комерційного арбітражу й судових органів. У підрозділі 3.4. «Правові наслідки розірвання договору внаслідок істотного порушення», комплексно досліджено наслідки припинення договірних відносин, включаючи питання реституції, відшкодування збитків, збереження окремих договірних прав та обов'язків сторін, а також особливості відновлення їхнього майнового становища. Таким чином, третій розділ логічно завершує дисертаційне дослідження, демонструючи практичне значення сформульованих теоретичних положень для застосування положень Конвенції ООН 1980 року та інших міжнародно-правових актів.

Висновки є змістовними, логічно структурованими та повною мірою відповідають поставленій меті й завданням дослідження. У них послідовно узагальнено результати аналізу історичних передумов становлення інституту істотного порушення договору, особливостей його нормативного закріплення у Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року та інших міжнародних уніфікаційних актах, визначено елементи юридичної

конструкції істотного порушення, розкрито специфіку його окремих видів, а також сформульовано висновки щодо підстав, порядку та правових наслідків розірвання договору у зв'язку з істотним порушенням договірних зобов'язань.

Безперечною перевагою дисертаційної роботи є комплексний характер проведеного дослідження, який поєднує історико-правовий, порівняльно-правовий, догматичний та практико-орієнтований підходи до аналізу інституту істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів. На особливу увагу заслуговує системний аналіз критеріїв істотності порушення, їх тлумачення у світлі статті 25 Конвенції ООН 1980 року, узагальнення міжнародної судової та арбітражної практики, а також ґрунтовне дослідження механізму реалізації права сторони на розірвання договору й визначення правових наслідків такого розірвання. Отримані результати мають не лише вагоме теоретичне значення для розвитку науки міжнародного приватного права, а й істотну практичну цінність для однакового застосування положень міжнародних уніфікаційних актів у сфері міжнародної купівлі-продажу товарів.

Загалом структура дисертації є логічною та послідовною, а зміст її розділів узгоджується із заявленою метою, завданнями та внутрішньою логікою дослідження.

Наукова обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується використанням належного методологічного інструментарію, визначеного у першому розділі роботи, зокрема поєднанням історико-правового, порівняльно-правового, формально-юридичного, системно-структурного та догматичного методів дослідження, що дозволило автору комплексно проаналізувати правову природу інституту істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів. Сформульовані наукові положення ґрунтуються на широкій нормативній та доктринальній базі, яка охоплює положення Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року, міжнародні уніфікаційні акти,

акти «м'якого права», наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також практику міжнародного комерційного арбітражу та національних судів щодо застосування відповідних міжнародно-правових норм, що надає дослідженню належної аргументованості та практичної цінності.

Авторські висновки щодо змісту юридичної конструкції істотного порушення договору, критеріїв його встановлення та особливостей застосування статті 25 Конвенції ООН 1980 року є логічним результатом проведеного комплексного аналізу міжнародно-правового регулювання та сформованої правозастосовної практики. Запропоновані підходи до визначення ознак істотного порушення, їх співвідношення з правом сторони на розірвання договору, а також дослідження правових наслідків такого порушення характеризуються внутрішньою послідовністю, належним рівнем теоретичного узагальнення та узгодженістю з сучасними тенденціями розвитку міжнародного торговельного права.

Порівняльний аналіз положень Конвенції ООН 1980 року з іншими міжнародними уніфікаційними документами дозволив автору обґрунтувати спільні концептуальні засади інституту істотного порушення договору та виявити особливості його нормативного закріплення в окремих міжнародно-правових актах. Такий підхід забезпечує цілісність дослідження, підтверджує логічність сформульованих висновків і сприяє виробленню обґрунтованих рекомендацій щодо однакового тлумачення та застосування відповідних міжнародно-правових норм.

Загалом наукові положення дисертації характеризуються достатнім ступенем обґрунтованості, внутрішньою логічною узгодженістю та належною аргументованістю, а сформульовані висновки і рекомендації відповідають сучасним тенденціям розвитку міжнародного приватного права, сприяють однаково застосуванню положень Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року та мають як теоретичне, так і практичне

значення для вдосконалення правового регулювання міжнародних торговельних відносин.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці міжнародного приватного права комплексних досліджень інституту істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів, виконаним на основі системного аналізу положень Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року, інших міжнародних уніфікаційних актів, доктринальних підходів і практики їх застосування.

Наукова новизна дослідження розкривається в наступних положеннях, висновках та пропозиціях:

уперше сформульовано комплексну систему елементів істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів, до якої віднесено: факт порушення договірної обов'язку; істотне позбавлення сторони очікуваного результату; причинний зв'язок між порушенням і негативними наслідками; передбачуваність таких наслідків для сторони-порушника; неможливість досягнення договірної мети без застосування механізму розірвання договору;

обґрунтовано, що критерієм істотності порушення відповідно до статті 25 Конвенції 1980 року є не сам факт невиконання чи неналежного виконання зобов'язання, а ступінь впливу порушення на договірний інтерес потерпілої сторони та міра позбавлення її тих результатів, на які вона обґрунтовано розраховувала при укладенні договору;

аргументовано, що принцип *favor contractus* обмежує можливість кваліфікації порушення як істотного та зумовлює пріоритет збереження договірної зв'язку над його припиненням, унаслідок чого розірвання договору в системі Конвенції 1980 року має характер крайнього засобу правового захисту (*ultima ratio*);

обґрунтовано модель застосування додаткового строку (*Nachfrist*) як інструменту трансформації звичайного прострочення в істотне порушення. Після безрезультатного впливу такого строку потерпіла сторона отримує право на розірвання договору незалежно від доведення ступеня шкоди за ст. 25, що забезпечує правову визначеність.

Крім того, *удосконалено* наукові підходи до тлумачення категорії передбачуваності у структурі істотного порушення договору, зокрема шляхом визначення її значення як критерію оцінки обсягу договірної ризику та меж відповідальності сторони-порушника; характеристику правових наслідків істотного порушення договору в системі засобів правового захисту Конвенції 1980 року, зокрема у частині співвідношення розірвання договору, реституції, відшкодування збитків та збереження чинності окремих договірних умов після припинення основного зобов'язання.

Отримали подальший розвиток доктринальні підходи до автономного тлумачення статті 25 Конвенції 1980 року з урахуванням міжнародного характеру Конвенції та необхідності забезпечення однаковості її застосування у різних правових системах; концепція функціонального підходу до оцінки порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів, відповідно до якої визначальним критерієм є вплив порушення на досягнення економічної мети договору.

Таким чином, наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у тому, що в ньому здійснено комплексний міжнародно-правовий аналіз інституту істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів крізь призму положень Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року, інших міжнародних уніфікаційних актів, доктринальних підходів та сучасної правозастосовної практики. Автором системно досліджено юридичну природу істотного порушення договору, розкрито зміст його конструктивних елементів, уточнено критерії встановлення істотності

порушення та їх взаємозв'язок із реалізацією права сторони на розірвання договору.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання: науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку науки міжнародного приватного права; правотворчій діяльності – під час удосконалення національного законодавства у сфері міжнародної торгівлі; правозастосовній діяльності – при розгляді судами та міжнародними комерційними арбітражами спорів, що виникають із договорів міжнародної купівлі-продажу товарів; у навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Міжнародне приватне право», «Міжнародне торговельне право», «Порівняльне договірне право».

Таким чином, основні теоретичні положення дисертації становлять вагомий внесок у розвиток доктрини міжнародного приватного права, а сформульовані висновки та рекомендації мають належне теоретичне і практичне значення, що свідчить про можливість їх широкого використання у науковій, правотворчій, правозастосовній та освітній діяльності.

Дотримання принципів академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні та наукових публікаціях здобувача не виявлено текстових запозичень без посилання на першоджерело, фабрикації, фальсифікації та інших порушень принципів академічної доброчесності. Академічний текст можна вважати авторським і оригінальним у важливій для міжнародно-правової науки площині.

Дискусійні положення та зауваження. Відзначаючи високий науковий рівень дисертаційного дослідження, його структурно-логічну побудову, наукову новизну, слід зауважити, що робота містить низку дискусійних питань та положень, які дозволять ще краще зрозуміти її значення і розкрити зміст теми. Зазначені питання потребують розкриття і додаткової аргументації під час публічного обговорення, зокрема:

1. У дисертації запропоновано комплексну систему елементів істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів та обґрунтовано, що визначальним критерієм істотності є ступінь впливу порушення на договірний інтерес потерпілої сторони. Водночас потребує додаткового уточнення питання співвідношення категорій «істотне позбавлення сторони очікуваного результату» та «неможливість досягнення договірної мети», які автор включає до структури істотного порушення. Доцільно було б детальніше обґрунтувати, чи є зазначені категорії самостійними елементами юридичної конструкції істотного порушення, чи одна з них виступає критерієм оцінки іншої.

2. Заслужує на увагу запропонований автором висновок щодо визначального значення принципу *favor contractus* та обґрунтування розірвання договору як крайнього засобу правового захисту (*ultima ratio*). Разом із тим дискусійним видається питання про межі застосування цього принципу у випадках, коли економічний інтерес потерпілої сторони вимагає оперативного припинення договірних відносин. У зв'язку з цим доцільно було б більш детально визначити критерії, за яких принцип *favor contractus* має поступатися необхідності ефективного захисту порушених прав сторони.

3. Позитивно оцінюючи запропоновану автором модель застосування додаткового строку (*Nachfrist*) як підстави трансформації звичайного прострочення в істотне порушення договору, варто зазначити, що дискусійним залишається питання універсальності такого підходу. Зокрема, доцільним було б додатково обґрунтувати можливість застосування зазначеної моделі до різних видів порушень договору міжнародної купівлі-продажу товарів, насамперед у випадках поставки товару неналежної якості або порушення інших, ніж прострочення виконання, договірних обов'язків.

Разом з тим, наведені міркування не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження, належний рівень його виконання, а лише спрямовані на доповнення і краще з'ясування наукових положень, які виносяться

на публічний захист, і повинні стати предметом дискусійного обговорення під час його проведення.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Галата Владислава Ігоровича на тему «Істотне порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів» є самостійною, завершеною, комплексною та оригінальною кваліфікаційною науковою працею, у якій розв'язано актуальне наукове завдання щодо комплексного дослідження інституту істотного порушення договору міжнародної купівлі-продажу товарів, визначення його правової природи, критеріїв кваліфікації та правових наслідків у міжнародному приватному праві. Отримані результати є науково обґрунтованими, характеризуються новизною та мають теоретичне і практичне значення для розвитку науки міжнародного приватного права.

Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а його автор Галат Владислав Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

**Рецензент, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри міжнародного та
європейського права Національного
університету «Одеська юридична академія»**

Катерина МАНУЇЛОВА